

Ali Slovenija demografsko vprašanje obravnava dovolj resno? Kaj lahko stori država?

Na odločanje za še kakšnega otroka vpliva veliko različnih dejavnikov. Poglejmo nekatere izmed njih:

- trdnost, živost in delovanje zakonske oziroma partnerske zveze,
- zdravstvene oziroma psiho-fizične zmožnosti para,
- razvajenost, potrošniška miselnost, ki vse bolj prodira tudi na področje medsebojnih odnosov,
- pripravljenost oziroma nepripravljenost za napor, odpoved, tveganje za nekaj več,
- možnosti združevanja poklicnih in družinskih obveznosti,
- socialne razmere družine, pri čemer ne gre za objektivne razmere, saj je danes v Sloveniji razmeroma malo družin, ki zaradi materialnih omejitev ne bi mogle sprejeti še kakšnega otroka. Gre predvsem za pričakovanja na tem področju v smislu primerjave z okolico in v smislu posledic takšne odločitve na znižanje bivanjskega standarda.
- družbeno ekonomski in družbeno politični dejavniki, kjer imamo v mislih vzpodbude in ovire pri odločanju za še kakšnega otroka, ki jih staršem postavlja širše družbenoekonomsko okolje in država, kar med drugim tudi določa vrednost starševstva v družbi.

S svojo politiko lahko država na nekatere dejavnike vpliva le posredno, omejeno z različnim vzgojnim delovanjem, ki deluje na daljši rok, bistveno in tudi že na kratek rok pa lahko vpliva na družbeno ekonomske in družbeno politične dejavnike.

Ti dejavniki in torej tudi ukrepi države sami po sebi ne prinesejo želje po otroku, vendar pa lahko pomembno pozitivno ali negativno vplivajo na odločitev para, ki razmišlja, ali naj se odloči še za kakšnega otroka ali ne.

Najmanj dve anketi v zadnjih letih (Delo Stik in spletna anketa MDDSZ) kažeta, da si v povprečju vsak drugi par želi imeti enega otroka več, kot jih že ima, in da je družina na najvišjih mestih lestvice vrednot.

Kljub temu imamo vsaj z vidika preživetja, dolgoročnega delovanja in globalne konkurenčnosti naroda precej premalo otrok, saj bomo le z dovolj velikim številom mladih, ki se bodo lahko tudi ustrezno izobrazili, uspešno konkurirali na globalnem svetovnem trgu.

Učinkovite rešitve s pomočjo priseljevanja ne moremo pričakovati, saj ob dejstvu, da imajo podobne demografske probleme tudi precej bogatejše države, ne moremo pričakovati, da bi nam uspelo pritegniti najboljše ljudi. To pa pomeni, da bi svetovni razvojni tekmi hitro začeli še bolj zaostajati. Na področju preseljevanja bi se morali bolj spraševati o tem, kako preprečiti odseljevanje naših najboljših kadrov v bogatejše države, ki se že dogaja.

Učinkovitost in neučinkovitost dosedanjih ukrepov

Predstavniki naše države so se v preteklosti radi hvalili s po njihovem mnenju dobro urejeno družinsko politiko pri nas, po drugi strani nekateri očitajo, da ta ne daje zelenih učinkov.

Pri tem se lahko vprašamo, kakšno bi bilo stanje brez teh ukrepov. Ali ne bi bilo morda še slabše, kot je, in da morda le imajo določene učinke.

Zakaj učinki niso boljši?

En razlog lahko iščemo v stalnem ustvarjanju ozračja negotovosti na področju odnosa do družin v zadnjih skoraj desetih letih, saj je oblast v tem času skoraj ob vsaki spremembi

zakonodaje, ki pomembno vpliva na položaj družin, poskušala podtakniti kakšno poslabšanje tega položaja, ki bi ga občutile predvsem večje družine. Na srečo smo starši kar nekaj takšnih poskusov uspeli preprečiti, vseh pa ne.

Bolj pomembna je pri tem ugotovitev, da je družinska in tudi prebivalstvena politika lahko uspešna, le če je povezana in usklajena in deluje na vseh področjih, kjer je to potrebno.

Poglejmo nekaj teh področij:

- porodniško varstvo, kjer imamo v mislih porodniški dopust in nadomestilo, varstvo družine v prvem letu otrokovega življenja, ki je v Sloveniji urejeno dokaj zgledno.
- konkurenčnost staršev na trgu dela, kjer ugotavljamo kako velik negativen vpliv ima dejansko in že samo potencialno starševstvo na konkurenčnost mladih (predvsem žensk) na trgu dela. Na tem področju ni bilo v zadnjih letih, ko se ta problem vedno bolj zaostčuje, narejenega praktično nič.
- zagotavljanje možnosti združevanje poklicnih in družinskih obveznosti, kjer imamo v Sloveniji še veliko nerešenih težav.
- družinsko naravnana stanovanjska politika, ki mora biti usmerjena predvsem k mladim družinam in družinam z več otroki. Nekaj je bilo v Sloveniji že narejenega, a premalo.
- pomoč države pri vzdrževanju otrok, kjer gre za to, da država prevzame svoj delež v veliki naložbi, ki jo otrok pomeni za starše in od katere bo v ekonomskem smislu na dolgi rok največ dobila širša skupnost in država. Gre tudi za zmanjševanje razlik v standardu bivanja med družinami z otroki in brez njih.. V Sloveniji je to področje razmeroma dobro rešeno, manjka pa še nekaj ukrepov, ki bi olajšali odločanje za večjo družino.
- dostopno otroško varstvo. V Sloveniji dokaj dober sistem vrtcev, ki pa so v zadnjih letih postali za starše izredno dragi (cene vrtca so se v zadnjih 8 letih povečevale precej hitreje kot plače),
- dostopno izobraževanje ("brezplačna šola" postaja vedno dražja, pri čemer gre za stroške, ki v družini ne poznajo ekonomije mase, ampak se v celoti pomnožijo s številom otrok.). Strah pred tem, da otrokom ne bi zmogli zagotoviti ustreznega izobraževanja, postaja resna ovira pri odločanju o še kakšnem otroku.
- pokojninski sistem, ki naj bi upošteval dejstvo, da so ravno otroci njegov prvi in najpomembnejši steber, a v Sloveniji deluje ravno v nasprotni smeri.
- ...

Kot vidimo, ima Slovenija nekaj področij rešenih tako rekoč zgledno, na nekaterih pa je stanje izredno slabo, zato tudi razmeroma velika sredstva, ki jih sicer namenjamo za družinsko politiko, ne dajejo takšnih rezultatov, kot bi jih lahko.

Pri družinski in prebivalstveni politiki je namreč podobno kot z mizo, ki za stabilnost potrebuje vse štiri noge. Če ima le dve, ji dejstvo, da je ena morda celo zlata, ne more zagotoviti zelenega delovanja.

Tako še tako dobra ureditev porodniškega dopusta ne more imeti pravega učinka, če je po njegovem izteku skoraj nemogoče učinkovito združevati poklicne in družinske obveznosti.

Težava torej ni v neučinkovitosti dosedanjih ukrepov, ampak v pomanjkanju ukrepov na nekaterih ključnih področjih, na katerih je bilo narejenega premalo ali nič. Poglejmo nekaj teh področij in kaj bi bilo na njih potrebno narediti.

1. Izboljšanje konkurenčnosti staršev na trgu dela

Starši si želimo, da lahko s svojim delom dostojno preživimo svoje otroke. V razmerah, ko odločitev za otroka za mlado žensko pomeni izredno visoko stopnjo tveganja za izgubo zaposlitve ali vsaj težave na delovnem mestu, je odločanje za še kakšnega otroka s tega vidika precej otežkočeno.

Nujno je takojšnje izboljšanje konkurenčnosti staršev na trgu dela. Breme tveganja zaradi starševstva zaposlenih danes nosijo le delodajalci teh zaposlenih, kar vodi v izogibanje zaposlovanju mladih staršev in pritiske na zaposlene mlade ženske, da z materinstvom odlašajo ali se mu celo odpovejo. Brez učinkovitih sprememb na tem področju bodo vsi drugi ukrepi še naprej le delno učinkoviti.

2. Izboljšanje možnosti usklajevanja poklicnih in družinskih obveznosti

Uvedba vzpodbud delodajalcem za delo s skrajšanim delovnim časom za starše.

3. Izboljšanje razmer za večje družine

Če naše statistične podatke primerjamo s podatki držav, ki jim je v zadnjih letih uspelo doseči povečevanje števila rojstev, opazimo, da imajo bistveno višji delež tretje in četrto rojenih otrok kot mi. (SLO 50% prvih, oni 43%, SLO 10% tretjih, oni 15 %, SLO 3% četrto in več, oni preko 6%).

Očitno je potrebno vzpostaviti razmere, v katerih se bodo starši kot starši počutili dobro in cenjeno. Razmere, v katerih za odločitev za kakšnega otroka več (ki si ga sodeč po anketah v povprečju želijo) ne bo več potreben takšen pogum in zagnanost kot danes.

Država mora na vseh področjih iskati rešitve v prid večjim družinam in tako na vsakem koraku kazati svojo podporo in naklonjenost do takih družin, kar bo v družbi postopno tudi bistveno spremenilo "vrednost" starševstva med ljudmi.

4. Vzpodbude za zgodnejše odločanje za prvega otroka

Vzpostavljanje razmer, v katerih se bodo mladi pari lahko prej odločili za družino (mladim družinam naklonjena stanovanjska politika, varstvo študentskih družin,...), posebne vzpodbude za hitrejše odločanje za otroke...

5. Zmanjšanje bremena staršev za otroško varstvo in izobraževanje

(Družina z dohodki malenkost nad povprečjem, mora danes za dva otroke v vrtcu mesečno plačevati okrog 70.000 SIT mesečno)

6. Reforma pokojninskega sistema

Demografi pravijo, da bo treba ljudem nazorno predstaviti, kako je tudi njihovo življenje na dolgi rok odvisno od tega ali imamo v narodu dovolj otrok ali ne, torej tudi od tega, koliko jih ima on sam. To spremembo miselnosti lahko dosežemo samo tako, da bodo ljudje to odvisnost dejansko občutili. Današnji pokojninski sistem deluje ravno v nasprotni smeri, saj je pokojnina odvisna od plače zavarovanca in od njegovih kapitalskih vlaganj v drugi in tretji steber. Starši imajo pogosto ravno zaradi otrok slabšo pokojnino, saj si zaradi večjih družinskih obveznosti v povprečju težje privoščijo intenzivnejšo poklicno kariero, zaradi velikih stroškov vzdrževanja otrok pa tudi ne morejo vlagati v dodatno pokojninsko zavarovanje.

7. Volilna pravica za otroke

Če to točko zaključim nekoliko provokativno, lahko rečem, da so otroci za politiko tako nezanimivi, predvsem zato ker so edina skupina državljanov, ki nima volilne pravice in torej nimajo svojih zastopnikov v Državnem zboru. Odnos politike do staršev in družin, bi se radikalno spremenil v trenutku, ko bi starši dobili volilno pravico v imenu svojih otrok. Po svoje je res nelogično, da smo starši prav na vseh drugih področjih odgovorni za ravnanje svojih otrok in odločamo v njihovem imenu, samo na volitvah pa te pravice in dolžnosti nimamo.

Časa ni več veliko

V zadnjih letih smo zamudili zelo veliko, saj so zdaj v rodnem obdobju zadnje razmeroma velike generacije. Če ne bomo ukrepali zelo hitro, bodo učinki bistveno slabši, saj je velika razlika, če imamo opravka z generacijo 30.000 ali pa le 20.000 ljudi v rodni dobi.

Kaj dela vlada?

Po letih vladanja prejšnje oblasti, ki je bila družinam (še posebej večjim) izrazito nenaklonjena, o prebivalstveni politiki pa se sploh ni hotela pogovarjati, smo starši z velikim veseljem in pričakovanjem sprejeli program nove vlade, po katerem naj bi bila skrb za večjo rodnost in boljši položaj družin ena izmed najpomembnejših in najbolj prednostnih nalog. Po letih "boja za staro pravdo", ko smo si starši morali vsako leto znova prizadevati predvsem za ohranitev že veljavnih pravic in za kakšno novo drobtinico, upamo, da lahko pričakujemo, da se bo vlada lotila resne, premišljene in medresorsko povezane družinske politike.

Žal v praksi starši te nove usmeritve še ne občutimo, saj smo v letošnjem letu doživeli že več negativnih presenečenj:

- spomladi minister za zdravje s predlogom o neplačanem prvem dnevu bolniškega dopusta za otroke (na srečo ni bil sprejet),
- minister za šolstvo je dal soglasje občinam za zaračunavanje višjih stroškov staršem v času začasnega izpisa iz vrtca,
- Vlada (še) ni odprava obdavčitve dodatka za veliko družino, ki doslej še nikoli ni bil obdavčen (obdavčitev je sicer povzročila že prejšnja vlada, a bi jo sedanja lahko pravočasno odpravila).

Vse to zagotovo niso ukrepi, ki bi vzpodbudno delovali v smeri višje rodnosti in povečanja veselja staršev do večje družine.

Ob dejstvu, da se na Ministrstvu za družino vendarle dogajajo tudi pomembni pozitivni premiki, smo še pripravljene verjeti, da je šlo pri prej omenjenih poslabšanjih za družine vendarle za nerodnost in "šlamparijo".

Zato pričakujemo, da se bo vlada staršem za te spodrsaljaje javno opravičila in že nastalo škodo vsaj delno popravila, tako da bo v najkrajšem času pripravila spremembo zakona o dohodnini, s katero bo zagotovila, da bodo dodatek za veliko družino in tudi občinske pomoči ob rojstvu otroka že za letošnje leto izvzeti iz obdavčitve.

Če vlada svoje prednostne naloge ne bo vzela dovolj resno in bo po zgledu prejšnje zamudila še nekaj let, se bo krivulja obrnila še bolj strmo navzdol. Zato pričakujemo, da bodo ekipe na vseh ministrstvih nemudoma začele bistveno bolj intenzivno kot doslej delati v smislu izboljšanja položaja družin in s tem olajšale odločanje za starševstvo.

Samo ukrepi države seveda niso čarobna paličica, ki bi takoj dvignila rodnost na zeleno raven, saj smo že na začetku prispevka ugotovili, da je dejavnikov, ki vplivajo na rodnost, več. Zagotovo pa lahko z načrtnim in intenzivnim delom na vseh potrebnih področjih dosežemo spremembo vzdušja v družbi in več veselja do življenja, kar bo postopno prineslo tudi višjo rodnost.

Tomaž Merše univ. dipl. inž., predsednik Družinske pobude, društva za družini naklonjeno družbo